

Hvad driver unges uddannelsesvalg?

Opsamlingsrapport

INDHOLD

1 Forord	5
2 Opsummering: Hvad driver unges uddannelsesvalg?	6
3 Introduktion: Unges uddannelsesvalg	8
3.1 Projektets delrapporter og undersøgelser	10
3.2 Analyseprojektets konklusioner	13
4 De nære relationer og socioøkonomisk baggrund	16
4.1 Forældres og bedsteforældres påvirkning	17
4.2 Peer-effekten: Søskende og skolekammerater	21
5 Interesse, identitet & roller	24
5.1 Interesse og at være god til noget	24
5.2 Identitet & roller	27
6 Forestillinger, viden og fremtiden	30
6.1 Fordomme og manglende viden om erhvervsuddannelserne	30
6.2 gymnasiet: Mere af det samme	32
6.3 Valgudskydelse: Fremtiden er på fredag	33
7 Valg & vejledning	36
7.1 Vejledningsaktiviteternes betydning	36
8 Litteratur	40

Tænkertanken DEA
 Fiolstræde 44
 1171 København K
www.dea.nu
 2. april 2018

Udarbejdet af
 Sidse Frich Østergaard-Thygesen

Redaktion
 Jannik Schack

1 FORORD

Danmark har brug for flere faglærte: forskellige fremskrivninger peger på, at vi risikerer at mangle op til 70.000 erhvervsuddannede i 2025. Det står i skarp kontrast til, at mindre end én ud af fem unge vælger en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen.

At de unge i høj grad vælger en gymnasial uddannelse frem for en erhvervsuddannelse, er desværre ikke en ny tendens. Hvor mere end 30 pct. i 2001 valgte en erhvervsuddannelse og lidt færre end 60 procent en gymnasial uddannelse, har de gymnasiale uddannelser de seneste 15 år været de unges foretrukne valg efter grundskolen.

De unges valg af ungdomsuddannelse korresponderer hverken med manglen på dygtige unge med en erhvervsuddannelse eller med den teknologiske udvikling, vi står midt i. Det er i sig selv et stort samfundsøkonomisk problem, men det er i høj grad også et problem for den enkelte, der lander på den forkerte hylde i vores uddannelsessystem. Hvis udviklingen ikke vendes, bliver det en kæp i samfundets væksthjul, for det går ud over erhvervslivets adgang til dygtige faglærte. Kvalificeret arbejdskraft er vigtigt for alle brancher, også byggeriet, der står over for helt konkrete udfordringer i forhold til en stor bygningsmasse, der skal vedligeholdes, renoveres og leve op til stigende energikrav. Derfor er det centralt, at vi får flere unge til at vælge en uddannelse inden for bygningshåndværk.

Med dette analyseprojekt skal vi blive klogere på, hvordan de unge oplever valget af ungdomsuddannelse, hvad der driver og påvirker deres valg, og hvilke overvejelser de gør sig i forløbet op til. Vi skal som samfund blive langt bedre til at udfordre de unge, så de træffer deres uddannelsesvalg på et oplyst og reflekteret grundlag. Lykkes vi med det, får vi en ny generation af unge med stærke forudsætninger for at skabe sig et meningsfuldt uddannelses- og arbejdsliv.

Susanne Borenhoff
Susanne Borenhoff

Direktør, Grundejernes Investeringsfond

Stina Vrang Elias

Stina Vrang Elias

Adm. direktør, Tænketaenken DEA

Opsamlingsrapporten

er en del af projektet "Hvad driver unges uddannelsesvalg?", som gennemføres af Tænketaenken DEA med finansiering fra Grundejernes Investeringsfond. Projektets formål er at belyse, hvad der driver unges uddannelsesvalg med særligt fokus på at forstå fravalget af erhvervsuddannelserne og tilvalget af de gymnasiale uddannelser, og er baseret på både kvantitative og kvalitative analyser og undersøgelser.

Projektet består af følgende udgivelser

Opsamlingsrapport

Hvad driver unges uddannelsesvalg?

Afkast og risiko ved at tage en uddannelse

Vælger unge uddannelse i et investeringsperspektiv?

Er vejen bestemt på forhånd?

Bedsteforældres betydning for unges uddannelsesvalg

Drømmetidslinjer og perlevenner

Etnografisk eksperiment om unges fremtidsdrømme og overvejelser om uddannelsesvalg

Forældres, søskende og klassekammeraters betydning for unges uddannelsesvalg

Inspiration fra udlandet

Erhvervsuddannelser i Schweiz, Østrig og Finland

Mellem forventningens glæde og det svære valg

2109 elever i 9. klasse om valget af ungdomsuddannelse

Unge valg af ungdomsuddannelse

Et litteraturstudie

Valg for livet

Unge fortællinger om ambitioner, fordomme og uendelige muligheder

Verden i væren og vorden

Fortællinger, forpligtelser og paradokser i uddannelsesvalget i en 9. klasse

2 OPSUMMERING: HVAD DRIVER UNGES UDDANNELSESVALG?

Jamen mor jeg ved jo ikke engang hvad det er jeg skal spørge [repræsentanten for sosu-uddannelsen på uddannelsesmessen] om. Der er så meget og jeg ved ikke hvad jeg skal vide. Jeg ved ikke engang om det er det. Der er så meget andet også.

Tanja, 9. klasse. Verden i væren og vorden.

Hvordan skal man vide, hvad man skal vide, når man ved, at man ikke ved nok om, hvad der er vigtigt at vide? Det var én af de indsigter vi fik igennem dette analyseprojekt, hvis formål har været at bidrage med viden, der kan understøtte forståelsen af, hvad der driver unges uddannelsesvalg.

Danmark har brug for flere faglærte – fremskrivninger viser, at Danmark vil mangle mellem 60.000 og 70.000 faglærte i 2015 (DA 2016; AE 2016). Men de unges foretrukne ungdomsuddannelsesvalg er gymnasiet, og det er ikke en ny tendens; hvor mere end 30 pct. i 2001 valgte en erhvervsuddannelse (eud) og lidt mindre end 60 pct. en gymnasial uddannelse, har der de sidste 15 år været en tydelig tendens til, at de unge søger mod de gymnasiale uddannelser efter grundskolen (Undervisningsministeriet 2016). I 2018, hvor der var en stigning på 0,9 procentpoint i forhold til året før, valgte blot 19,4 pct. at søge en erhvervsuddannelse som førsteprioritet efter 9. eller 10. klasse.

At unge i høj grad foretrækker en gymnasial uddannelse fremfor en erhvervsuddannelse, gør det relevant at se på, hvad der driver unges uddannelsesvalg – og i særdeleshed, hvad der gør, at de fravælger erhvervsuddannelserne til fordel for de gymnasiale uddannelser.

Projektet består af ni delrapporter, der alle undersøger unges uddannelsesvalg ud fra forskellige metodiske greb: Tre delrapporter er baseret på registerdata, mens de øvrige delrapporter gør brug af narrative interviews, feltstudier, survey og litteraturstudier. På tværs af konklusionerne i delrapporterne er der identificeret forskellige gennemgående temaer, der uddybes yderligere i rapporten, men som opsummeres her:

De nære relationer og socioøkonomisk baggrund betyder noget

Forældre har indflydelse på de unges uddannelsesvalg – både "inaktivt" og ubevidst gennem fx familiestruktur, indkomstgrundlag og egen uddannelsesbaggrund, og "aktivt" gennem uformel vejledning. Andre nære relationer, som familie, andre voksne i netværket, lærere, vejledere, venner og særligt skolekammerater, påvirker i høj grad også valget; jo flere skolekammerater, der vælger en erhvervsuddannelse, jo større er sandsynligheden for, at den enkelte vælger en erhvervsuddannelse.

Uddannelsesvalg bunder i interesser, motiveres af roller og giver retning for identiteten

Unge vælger ungdomsuddannelse efter interesser og områder, hvor de er eller opfattes som fagligt dygtige. Det er en udfordring for de unge, der har mange eller få interesser, men understreger nødvendigheden af, der arbejdes systematisk med de unges interesser, fx via praktiske fag og anvendelsesorientering i grundskolen, men også i fritidstilbud.

De unge bevæger sig også mellem flere roller i hverdagen – de er børn af deres forældre, elever i skolen og unge blandt klassekammeraterne. Uddannelsesvalget udgør en ny identitetsmarkør, der definerer en ny rolle, som de selv har mulighed for at øve indflydelse på – i modsætning til de mere prædefinerede roller som barn og elev.

Få forestillinger om fremtiden, (for) lidt viden om eud og valgudskydelse

Manglende kendskab til erhvervsuddannelserne, og fordomme om fx lukkede døre, får gymnasiet til at fremstå som det valg, der giver flest muligheder, og også betragtes som en velkendt og tryk fortsættelse af grundskolen. Nogle unge er bevidste om, at de er for unge til at vælge en præcis erhvervsfaglig retning, som de føler, vil begrænse dem resten livet. Derfor skaber de et moratorium; en periode, hvor de kan udskyde valg, der har indflydelse på en uahåndgribelig fremtid, og hvor de fx kan være unge lidt endnu og eksperimentere med deres identitet.

Forvirring i selve valget og valgprocessen og et manglende sprog

Valgprocessen er langstrakt og har forskellige aktiviteter, der er afhængige af lærere og vejledere. Erhvervspraktik og brobygning er de aktiviteter, de unge selv beskriver som mest afklarende, men ofte virker brobygningsaktiviteterne som en be- eller afkræftelse af et allerede foretaget valg. Nogle unge kan også føle sig udfordret i selve argumentationen for uddannelsesvalget, hvor det kan være svært at sætte ord på erhvervsuddannelsernes 'tavse viden og kropslige sanseerfaringer' – som det fx kan være at køre lastbil eller arbejde med træ og metal.

3 INTRODUKTION: UNGES UDDANNELSESVALG

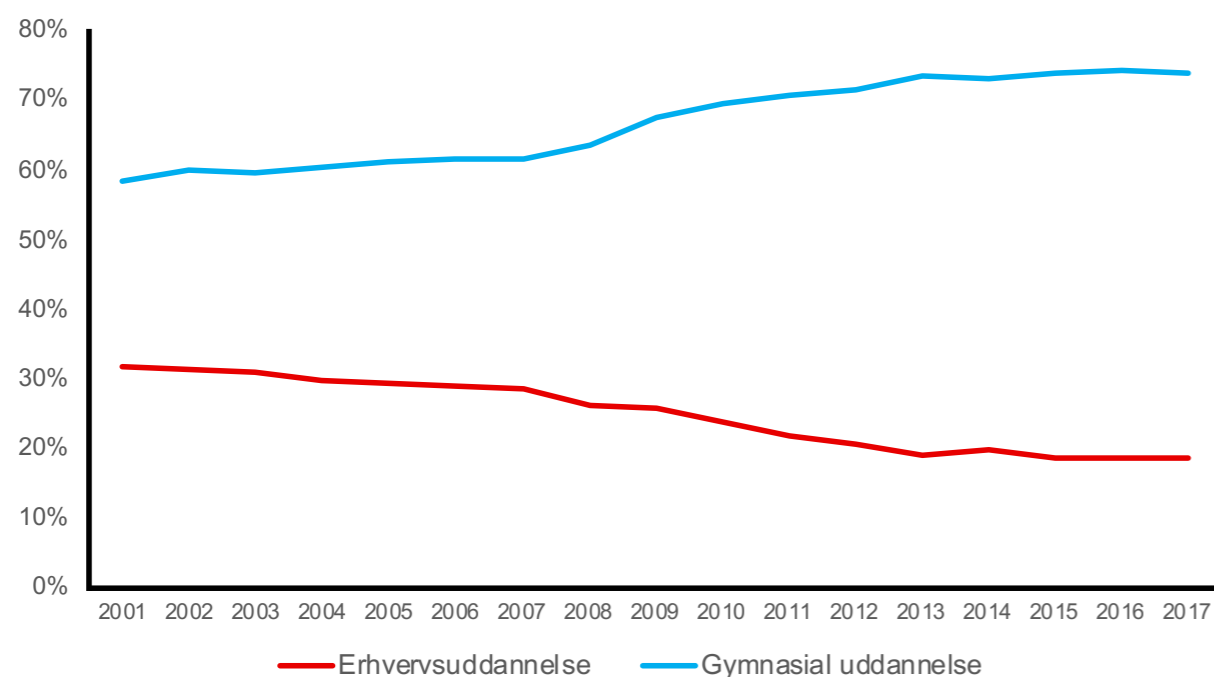
Der er to uger til 1. marts. Der er jo helt vildt kort tid til at beslutte sig. Altså jeg ved jo godt vi egentlig har haft lang tid til det, men altså... det er bare lidt pludseligt lige nu. Der er jo ret meget at tage stilling til i sin fremtid lige nu.

Thomas, 9. klasse. Verden i væren og vorden.

Unge uddannelsesvalg er ikke en fælles fortælling. Der er forskel på land og by, imellem skolerne, lærerne, vejlederne, forældrene, kommunale indsatser, lokalområde, kultur og de unge selv. En del af forklaringen på unges uddannelsesvalg kan findes i deres socioøkonomiske baggrund: deres forældres og bedsteforældres uddannelse, deres skolekammerater og deres søskende. Om de er vokset op med en enlig mor eller om de er enebørn. Men herudover er der også mange andre forklaringer på, hvorfor de unge vælger ungdomsuddannelser som de gør – eller i virkeligheden prøver at udskyde valget ved at vælge gymnasiet, fordi det er mere af det samme, og på den måde trygt og velkendt.

I 2018 steg søgningen til erhvervsuddannelserne dog en anelse – fra 18,5 pct. til 19,4 pct. af de unge, der efter sommerferien skal videre efter 9. eller 10. klasse, valgte i år en erhvervsuddannelse.

Figur 1: 9. og 10.klasseelevernes tilmelding til ungdomsuddannelserne 2001-2017

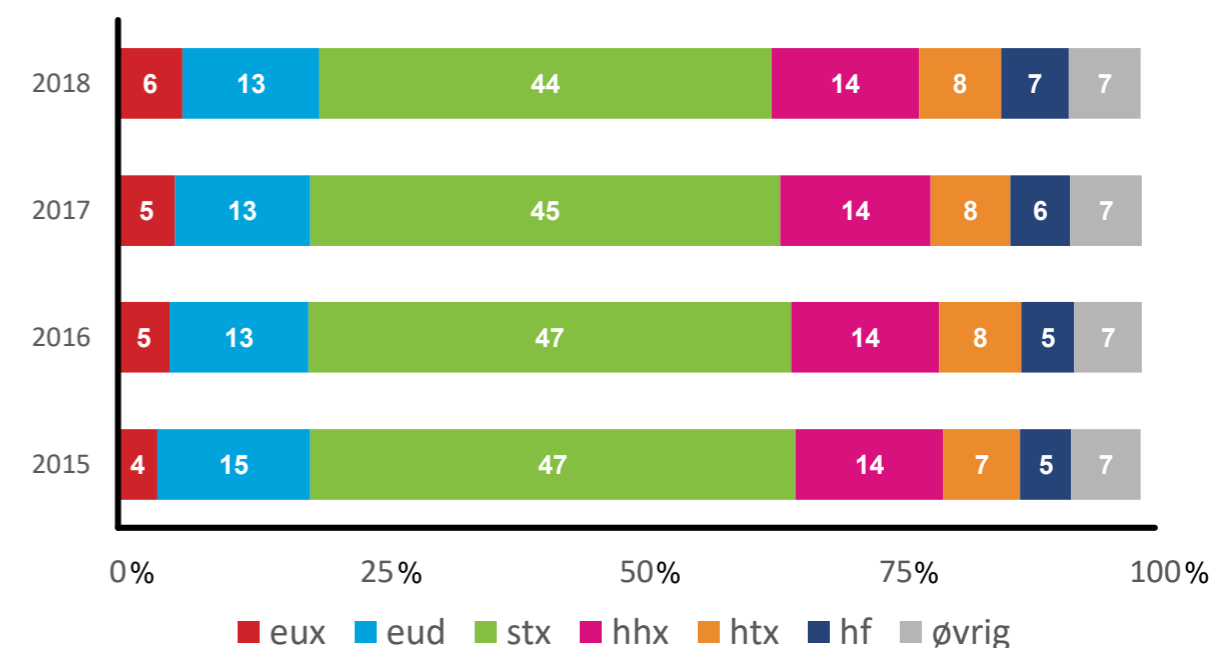

Kilde: Undervisningsministeriet 2017

I 2018 steg søgningen til erhvervsuddannelserne med 0,9 procentpoint i forhold til 2017. Det er særligt søgningen til eux, der med en stigning på 0,7 procentpoint, har medvirket til en samlet stigning i søgningen til erhvervsuddannelserne. Ser man på søgningen til erhvervsuddannelserne uden eux, udgør stigningen kun 0,2 procentpoint. Det skal bemærkes, at 61 pct. af dem der optages på en erhvervsuddannelse og 44 pct. af dem der optages på en gymnasial uddannelse, kommer fra 10. klasse.

Stigningen i ansøgertallet til eud er primært drevet af eux

Figur 2: Søgning til eud, eux, htx, hhx og stx, 2015-2018

Som figur 2 viser, så er bevægelserne i de unges søgemønstre stabile. Der ses dog en udvikling på eux'en og på 'andet', der blandt andet indeholder international baccalaureate (ib), hf og særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (stu).

Unge uddannelsesvalg er i forskellige undersøgelser blevet belyst de seneste år, og konklusionerne har blandt andet været, at forældrene har stor indflydelse på uddannelsesvalget (Juul et al: 2016). Dette er især en udfordring for unge, hvis forældre har en begrænset indsigt i uddannelsessystemet eller arbejdsmarkedet. Derudover er der påvirkning fra venners og

skolekammeraters uddannelsesvalg, usikkerhed omkring praktikplads og efterfølgende job (Region H 2016), indflydelsen fra sociale medier og tv-programmer, fx Blomsterberg-effekten¹, og ikke mindst den opfattelse, at en erhvervsuddannelse er en blindgyde – og på den måde et valg for livet (EVA 2013). Et af målene med dette analyseprojekt har været at få overblik over eksisterende viden og producere ny viden i projektets forskellige delrapporter og undersøgelser, der kan nuancere forståelsen af unges valg af uddannelse.

3.1 Projektets delrapporter og undersøgelser

Projektet består af ni delanalyser, der sammen belyser unges uddannelsesvalg på forskellige metodiske grundlag og med forskellige vinkler:

Afkast og risiko ved at tage en uddannelse – vælger unge uddannelse i et investeringsperspektiv?

Resultat: Analysen viser, at de unge ikke vælger uddannelse ud fra deres ønsker om jobsikkerhed og løn.

Metode: Registerbaseret analyse, der sammenholder unges uddannelsesvalg med forventet afkast på arbejdsmarkedet baseret på løn og risiko for ledighed.

Drømmetidslinjer og perlevenner – et etnografisk eksperiment om unges fremtidsdrømme og overvejelser om uddannelsesvalg

Resultat: Fordi der er tale om en etnografisk metode kan der ikke entydigt konkluderes ud fra eksperimentet, men der tegnede sig nogle overordnede linjer af, at følgende forhold er udslagsgivende for de unges syn på uddannelsesvalg:

- Forældrenes rolle som pejlemærke
- Tv-programmer som kilde til inspiration
- Faglige interesser som drivkraft
- Værdien af succesoplevelser og anerkendelse
- Synet på stx som en "sikker vinder" og et begrænset kendskab til eud
- Jobsikkerhed og arbejdspress

Metode: Med inspiration fra participatory art research afholdt vi på Ungdommens Folkemøde 2017 et etnografisk eksperiment, hvor vi deltog i samtaler om uddannelsesvalg med grupper af unge, mens de lavede perleplader og tegnede tidslinjer over deres drømme om uddannelse og arbejdsliv. De unge var ikke udvalgt på forhånd, men kom forbi teltet og valgte selv at deltage. De unge deltagere på Ungdommens Folkemøde som sådan var ikke repræsentative for deres årgange, og det var deltagerne i eksperimentet heller ikke.

¹ Blomsterberg-effekten: Der er observeret en stigning i tilgangen af konditor- og bagereløvere i samme periode, som DR begyndte at sende programmet "Det søde liv" med konditor Mette Blomsterberg.

Er vejen bestemt på forhånd?

– Bedsteforældres betydning for unges uddannelsesvalg

Resultat: Vi finder en effekt af bedsteforældre – et link gennem generationerne – hvor både bedsteforældrenes og forældrenes arbejdsmarkedstilknøytning og uddannelsesvalg har betydning for børnebørnenes uddannelsesvalg.

Metode: Registerbaseret analyse, der sammenkobler tre generationer – børn, forældre og bedsteforældre – med fokus på bedsteforældres og forældres uddannelse og arbejdsmarkedspostition.

Forældres, søskendes og folkeskolekammeraters betydning for unges uddannelsesvalg

Resultat: Børn med mindst én forælder med en videregående uddannelse eller børn, der vokser op alene med deres mor, har lavere sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse. Den enkelte elev har større sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse, hvis der er flere i klassen, der vælger en erhvervsuddannelse.

Metode: Registerbaseret analyse, hvor forældres, søskendes og folkeskolekammeraters påvirkning af den unges uddannelsesvalg undersøges.

Inspiration fra udlandet

– Erhvervsuddannelser i Schweiz, Østrig og Finland

Resultat: Der er store forskelle mellem uddannelsessystemerne i Schweiz, Østrig og Finland: I Schweiz og Østrig er der blandt andet opdeling i boglige og praktiske linjer i udskoling, imens det finske uddannelsessystem blandt andet adskiller sig fra det danske ved, at lærerne er universitetsuddannede. Herudover er der adgang til de videregående uddannelser via optagelsesprøver og i mindre grad fokus på bestemte faglige niveauer, fx opnået via en gymnasial eksamen, og den praktiske del af uddannelserne foregår hovedsageligt i skoleregion og ikke via vekseluddannelse. Derudover blev der heller ikke fundet en sammenhæng mellem erhvervsuddannelsernes samfundsmæssige prestige i et givent land, og unges søgning mod erhvervsuddannelserne.

Metode: En kortlægning af erhvervsuddannelsessystemerne i lande, hvor flere unge vælger en erhvervsuddannelse efter grundskolen, udvalgt delvist på baggrund af OECD-tal. Derudover blev data fra Cedefop's European Public Opinion Survey on Vocational Educations og andelen af unge, der optages på erhvervsuddannelserne, krydset.

Mellem forventningens glæde og det svære valg – 2.109 elever i 9. klasse om valget af ungdomsuddannelse

Indhold: Undersøgelsen stiller skarpt på 2.109 unges tanker om valget af ungdomsuddannelse, betydningsfulde forhold for valget samt hvilke personer, der er med til at inspirere og har forventninger til de unges uddannelsesvalg. I undersøgelsen indgår også spørgsmål om unges fordomme og forestillinger om erhvervsuddannelserne, udbuddet af og tilfredsheden med praktiske fag i udskolingen og brobygningsforløb.

Metode: Undersøgelsen er gennemført som spørgeskema med besvarelser fra 2.109 elever i 9. klasse i skoleåret 2017/2018 (svarprocent på 49). Elevpopulationen er fundet ved elevregistret fra Danmarks Statistik, og stikprøven er udtaget ved hjælp af simple-random-sample-metoden, der giver alle elever i populationen samme tilfældige udvælgelsesandsynlighed. Udtrækningen er foretaget på forskellige oplysninger fra Danmarks Statistiks registre for at sikre, at stikprøven er repræsentativ.

Unge valg af ungdomsuddannelse – et litteraturstudie

Resultat: Studiet fandt blandt andet, at forældrene har stor indflydelse, at de unge særligt vælger efter faglige interesser, at de er strategiske i deres uddannelsesvalg og gerne vil holde mange muligheder åbne, og at de vælger efter socialt godt miljø – og dropper ud af mangel på samme.

Metode: Litteraturstudiet tog udgangspunkt i undersøgelser, forskning og udgivelser med fokus på unges uddannelsesvalg, fravalg af erhvervsuddannelser og tilvalg af gymnasiet i de seneste 10 år – tidligere undersøgelser, der skønnedes relevante, er dog også medtaget.

Valg for livet – unges fortællinger om ambitioner, fordomme og uendelige muligheder

Resultat: Undersøgelsen fandt, at de væsentligste faktorer for de unges valg af uddannelse kan opdeles i følgende tematikker:

- **Oplevelse af grundskolen.** Positive og negative erfaringer fra grundskolen, hvor emner som mobning, ordblindhed og skoletræthed bringes i spil.
- **Forestillinger om uddannelsesvalget.** Fx fordomme om de forskellige ungdomsuddannelser og de elever, der vælger at gå der, dvs. fordomme fra både omverdenen og dem selv.
- **Interesse og lyst.** Her beskrives blandt andet en frustration over at ville lade uddannelsesvalget styre af ens interesser, når man har mange af dem – eller slet ingen.
- **De nære relationer.** Familiens og netværkets betydning for uddannelsesvalget.

Metode: Undersøgelsen er baseret på 40 narrative interviews og fokusgrupper med unge i udskolingen og i det første år på deres ungdomsuddannelse. Derudover undersøges de unges oplevelse af brobygningsaktiviteter.

Verden i væren og vorden – fortællinger, forpligtelser og paradokser i uddannelsesvalget i en 9.klasse

Resultat: Undersøgelsen viser blandt andet, at nogle unge anvender forskellige taktikker til at holde fast i deres ungdom lidt længere, og at uddannelsesvalget træffes i en hverdagskontekst, hvor der er meget på spil for de unge. Undersøgelsen fremhæver uddannelsesvalgets relationelle aspekter. Uddannelsesvalget er i dette perspektiv ikke blot et individuelt foretagende, men del af mange udvekslinger, forhandlinger og forpligtelser. Her indgår blandt andet karakterer, lektier og uddannelsesvalg i udvekslinger med forældre, der giver frihed, omsorg, anerkendelse og meget andet. I dette udvekslingsperspektiv kan relationen til UU-vejlederen (Ungdommens Uddannelsesvejledning) for nogle være uklar. Andre unge bliver forvirrede over uendelige muligheder på uddannelsesmesser, og nogle voksne omkring dem baserer deres bevidste og ubevidste vejledning på egne erfaringer – fra en anden tid og kontekst.

Når fordelene ved at vælge erhvervs-skoler og erhvervsuddannelser skal formidles, konkurreres med de gymnasiale uddannelser. Her kan det være en udfordring at beskrive erfaringer og oplevelser med det eksisterende sprog – og være svært at beskrive de håndværksmæssige aspekter i fagene.

Metode: Undersøgelsen er baseret på feltarbejde, med deltagerobservation og etnografiske interviews, i en 9. klasse i en gennemsnitskommune i efteråret 2017 frem til midten af februar 2018. Det empiriske fokus har primært været på klassen, men også på andre kontekster, og har også involveret blandt andet lærere, forældre og UU-vejledere.

Generation Next

Generationen af unge mellem 15-21 år kan beskrives ud fra fem trends:

1. Høje krav skaber en polariseret generation
2. Digitalt indfødte – men kun på overfladen
3. Fællesskabsorienterede individualister
4. Er målrettede, men har samtidig svært ved at vælge
5. Deres læringsmotivation er præstationsorienteret, og de vil gerne have karakterer.

3.2 Analyseprojektets konklusioner

De vigtigste konklusioner og indsigter i det samlede analyseprojekt er:

De nære relationer er centrale

Unge uddannelsesvalg påvirkes af deres nære relationer som familie, venner og skolekammerater, og særligt forældrenes uddannelsesbaggrund og skolekammeraternes valg af ungdomsuddannelse har stor indflydelse.

Forældre – proxy og pejlemærke

Forældre påvirker både indirekte gennem den familie, indkomstbasis og eventuelle søskendeflok, som den unge er vokset op i – forældrene agerer på denne måde proxy for børnenes uddannelsesvalg. På samme tid påvirker forældrene også direkte gennem den uformelle vejledning, de giver – på denne måde fungerer de også som pejlemærke. Denne todelte indflydelse betyder, at man i litteraturen både kan finde, at mor såvel som far, kan have mest indflydelse.

Peer-effekten og forbundne valg

Venners og skolekammeraters valg har betydning; jo flere skolekammerater, der vælger en erhvervsuddannelse, jo større er sandsynligheden for, at den enkelte også vælger en erhvervsuddannelse – den såkaldte peer effect eller forbundne valg, hvor den unges valg er forbundet til venner og skolekammerater, de aktiviteter, som læreren præsenterer dem for, og til forældres forventninger og påvirkning.

Interesse, identitet og roller

Unge uddannelsesvalg foregår midt i en identitetsudviklende proces, hvor de skal navigere mellem forskellige roller og forholde sig til, hvilken identitet de vil have qua ungdomsuddannelsen. Valgets udfald er oftest afhængig af interesser, og hvad den enkelte er dygtig til og anerkendes for.

Interesser og at være god til noget

Unge vælger ikke ungdomsuddannelse på baggrund af løn og arbejdsmarkedssituation, men derimod efter faglige interesser og områder, hvor de er eller opfattes som dygtige. Det kan særligt være en udfordring for unge med mange forskellige interesser, men kan til gengæld være et godt afklaringsværktøj for de unge, der ved præcist, hvad der interesserer dem, og bruger dette som rettesnor. Det rejser også det relevante spørgsmål – hvor bliver interesser til? Og kan praktiske fag i skolen udvikle unges interesser?

Identitet og roller

Unge indgår i forskellige roller i hverdagen: De er børn i familien, elev i skolen og ung med venner og skolekammerater. Valget af ungdomsuddannelse er en ny rolle – en ny identitetsmarkør, og én af de første, som de unge selv kan vælge, og valget står i store træk mellem student, elev og lærling. Samtidig bruger nogle unge valget af ungdomsuddannelse i udvekslingen med deres forældre, hvor fx valg af gymnasiet kan veksles til mere frihed og stolthed fra forældrenes side.

Forestillinger, viden og fremtiden

Når unge skal vælge ungdomsuddannelse, så kræver det, at de kan forestille sig fremtiden, og at de har viden om uddannelsesmulighederne. I praksis er de unges fremtidshorisont både kort og lang: Fremtiden er på fredag, men på samme tid er de også reflektive nok til at vide, at de ikke ved nok – og er for unge – til at foretage et skelsættende valg, og derfor forsøger mange at holde alle muligheder åbne.

Fordomme og manglende viden om erhvervsuddannelserne

Manglende kendskab til og forestillinger om erhvervsuddannelserne og fordomme om fx lukkede døre, får gymnasiet til at fremstå som det valg, der giver flest muligheder. Det kan betragtes som en valgudskydelse – og det samme kan 10. klasse.

Gymnasiet er mere af det samme, og derfor trygt

Gymnasiet bliver betragtet som en forlængelse af grundskolen, hvor niveauet er højere og derfor sværere, men til gengæld ikke ligeså specifikt som en erhvervsuddannelse. Gymnasiet udskyder det endelige valg af faglig retning og identitet, og er også det, mange af de andre vælger.

Valgudskydelse og moratorier

Udskydelsen af et valg er også et valg, og kan ses som en måde at håndtere indskrænkelsen af de unges frirum til at forme deres identitet, som uddannelsesvalget repræsenterer. Samtidig er det også et valg om at blive dér, hvor de allerede er, lidt endnu; de skaber et moratorium, en pause, hvor de kan få mere erfaring, blive mere modne og mere sikre, inden de vælger en uddannelse og går ind i en u håndgribelig fremtid.

Valg og vejledning

Valget og valgprocessen begynder med elevplanerne allerede i starten af 8. klasse, intensiveres med eventuel erhvervspraktik, brobygningsforløb og arrangementer som fx informationsaftener frem mod januar i 9. klasse. UU-vejlederen, læreren og forældrene er de primære vejledere og rådgivere.

Vejledningsaktiviteternes betydning

Valgprocessen er langstrakt og har forskellige aktiviteter, der er afhængige af lærere, vejledere og kommunale strategier, som gør, at valgprocessen i et nationalt perspektiv kan virke fragmenteret. Erhvervspraktik og brobygning er de aktiviteter, de unge selv beskriver som mest afklarende, men brobygningsaktiviteterne kan også virke som en af- eller bekræftelse af et allerede foretaget valg.

De formelle og uformelle vejledere

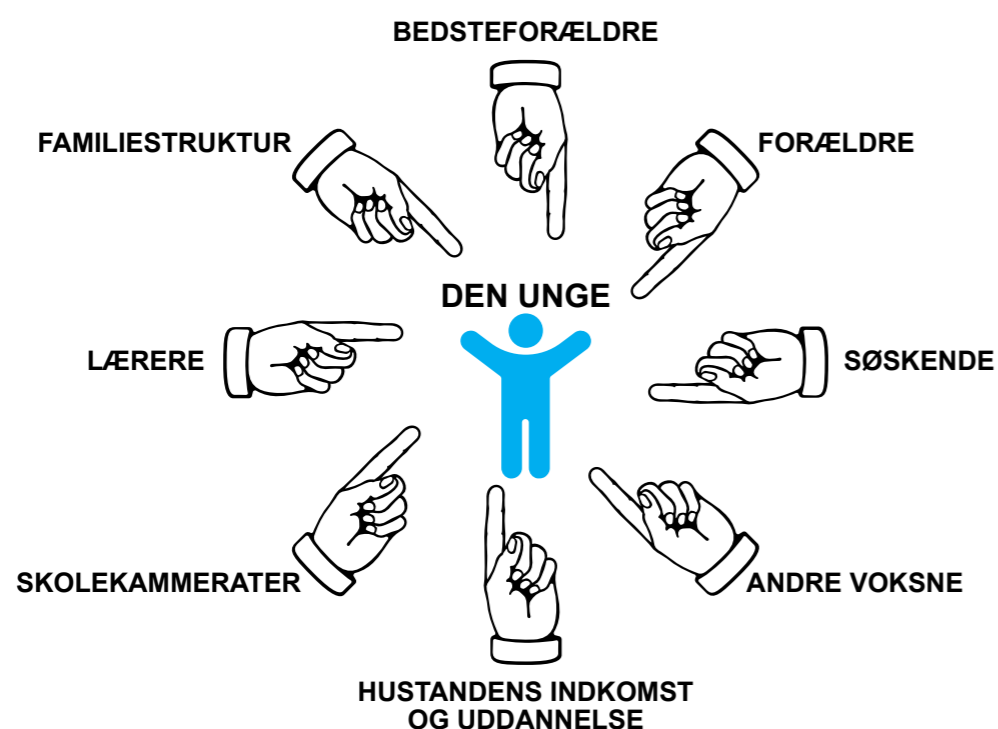
Uformelle vejledere, som lærere, forældre og andre voksne, vejleder ofte ud fra egne erfaringer – erfaringer tilegnet i en anden tid og kontekst. Det skaber en skævvridning i vejledningen. Når uddannelsesvalget senere skal begrundes af den unge, kan det være svært at sætte ord på og italesætte, hvorfor man gerne vil køre lastbil eller arbejde med træ og metal, fordi det består af et fysisk "materiale", som de unge ikke har erfaring i at beskrive verbalt.

4 DE NÆRE RELATIONER OG SOCIOØKONOMISK BAGGRUND

Siden jeg var 15, har jeg villet være miljøteknolog. Hele min familie går meget op i miljøet. Min brors kæreste, som bor hos, er veganer.

Mathias, 15 år. Drømmetidslinjer og perlevenner.

Unge uddannelsesvalg påvirkes af deres nære relationer som familie, venner og folkeskolekammerater, og særligt forældrenes uddannelsesbaggrund har stor indflydelse. Det er både forældrenes egen uddannelsesbaggrund, og deres rolle som uformel vejleder, der har betydning.

Påvirkningen fra de nære relationer foregår både indirekte (og ubevidst) gennem den familie, socioøkonomiske baggrund og eventuelle søskendeflok, som den unge er vokset op i, og direkte gennem den uformelle vejledning og påvirkning, forældre og andre voksne, fx lærere, i netværket giver den unge. Samtidig betyder venners og skolekammeraters valg også noget (peer-effekten); jo flere skolekammerater, der vælger en erhvervsuddannelse, jo større er sandsynligheden for, at den enkelte også vælger en erhvervsuddannelse. I en lang række af fortællingerne i Valg for livet, fremgår det, at inspirationen til valget af en ungdomsuddannelse i høj grad er opstået igennem samtaler med og/eller observationer af de nære relationer som forældre, søskende, søskendes kærester, venner, lærere, bedsteforældre, onkler og tanter.

4.1 Forældres og bedsteforældres påvirkning

Forældre – proxy og pejlemærke

Ifølge de unge, er forældrene tydeligt til stede; de dikterer eller afgør ikke valget, men er en del af beslutningsprocessen på forskellige måder. De unges oplevelse af forældrenes del af beslutningsprocessen har vi valgt at kalde forældre som aktive pejlemærker.

På den anden side finder litteraturen, at forældrene er den mest udslagsgivende enkeltfaktor og det samme blev fundet i "Forældres, søskendes og skolekammeraters indflydelse"; at forældrenes uddannelsesbaggrund har stor betydning for den unges valg og fravalg af en erhvervsuddannelse, og på den måde kan siges at være en proxy for de unges (ubevidste) valg af ungdomsuddannelse.

Forældrenes indirekte og uformelle indflydelse på unges uddannelsesvalg forklares i nedenstående citat af Lukas, der oplevede at det var rart, at hans forældre havde indsigt i uddannelsesmulighederne, og Anna, der refererer til inspiration og viden fra familiemedlemmer, der arbejder med børn – ligesom hun gerne selv vil:

Jeg synes, det var enormt rart, fordi jeg følte også, at mine forældre havde en indsigt i, hvordan tingene var. Min mor hun havde taget en gymnasial uddannelse, og min far var uddannet mekaniker i mesterlære. Så jeg følte ligesom, at jeg havde rimeligt godt med, at min far vidste, hvordan erhvervsuddannelserne var, og min mor vidste ligesom gymnasieuddannelser hvordan og hvorledes.

Lukas, eud. Valg for livet.

Erfaringsparadokset

Når forældrene vejleder, bevidst eller ubevidst, så bringes deres "fortalte viden" ind i en erfaringsnær og konkret kontekst for eleverne. Men erfaringer, både fra forældre og andre voksne, kan risikere at være forvrængede tilbageblik på egne erfaringer; det kan beskrives som erfaringsparadokset, hvor de voksne rådgiver ud fra deres egne erfaringer – erfaringer, som blev gjort i en anden politisk og kulturel tid og kontekst.

(Verden i væren og vorden)

Nu vil jeg gerne være pædagog, for jeg kan godt lide mennesker og børn og unge. Der er mange i min familie, som er lærere og pædagoger. Da jeg var lille, var jeg med på arbejde, så jeg ved godt, hvad det går ud på.

Anna, 15 år. Drømmetidslinjer og perlevenner

Når mor tror, at kun stx åbner døre

Også Sasha (eud) beskriver en forståelse af stx som det sikre valg i sin mors øjne: "Jeg tror, min mor hun tror, at hvis du ikke har stx, så lukker det rigtig mange muligheder (...)". Dette betød, at Sasha måtte få hjælp af en vejleder til at overbevise sin mor om, at en erhvervsuddannelse ikke var ensbetydende med begrænsede uddannelsesmuligheder i relation til det, Sasha gerne ville fremadrettet.

(Valg for livet)

DEAs spørgeskemaundersøgelse viser, at forældre, søskende og venner udgør de tre største kilder til inspiration til de unges valg af ungdomsuddannelse. Herudover fremgår det af undersøgelsen, at forældrenes støtte har stor betydning for unges valg af ungdomsuddannelse. 75 pct. af eleverne i 9. klasse svarer, at forældrenes støtte i høj eller nogen grad har betydning, for deres uddannelsesvalg.

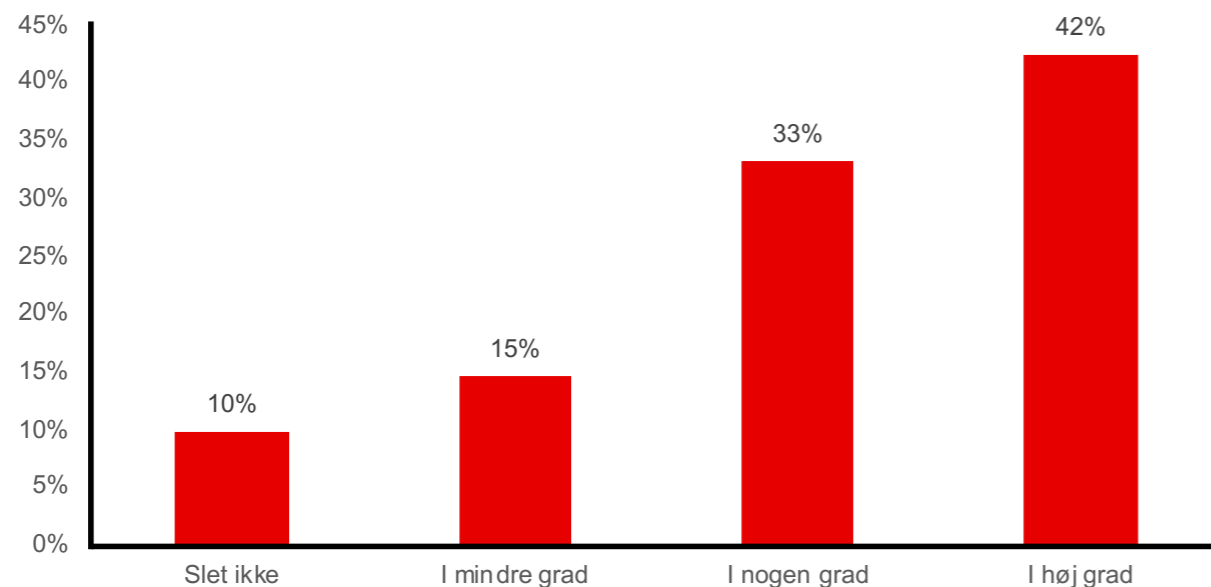
"Mine forældre synes ikke, at jeg skulle på eud"

I undersøgelsen "Forældres, søskendes og skolekammeraters indflydelse" finder vi, at unge, der kommer fra et hjem, hvor én eller begge forældre har en videregående uddannelse, har lavere sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse efter folkeskolen. Spørgeskemaundersøgelsen viser også, at unges ungdomsuddannelsesvalg i høj grad påvirkes af deres forældres uddannelsesbaggrund. Jo længere uddannelse forældrene har gennemført, jo mindre bliver andelen af unge, som forventer at vælge en erhvervsuddannelse.

Når man ser på unge fra hjem med en lang videregående uddannelse, er det påfaldende, at kun én pct. af de unge planlægger at fortsætte direkte på en erhvervsuddannelse efter 9. klasse. Andelen af unge fra ufaglærte hjem ligger på ni pct., mens fem pct. af de unge fra faglærte hjem regner med at fortsætte direkte på eud. Hertil skal lægges, at fire pct. af de unge med faglærte forældre planlægger at fortsætte på eud.

At forældrene ikke blot er pejlemærker, men også aktivt kan indgå i de unges overvejelser om uddannelse, ses i samtalen med Freja, der egentligt gerne ville være konditor, men hendes forældre syntes ikke, at det var en god idé.

Figur 3: At mine forældre støtter mit uddannelsesvalg

Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. klassens elever i hele landet. N = 2077. Figuren er baseret på spørgsmålet "I hvor høj grad har følgende betydning for dit valg af uddannelse? At mine forældre støtter mit uddannelsesvalg".

Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

Voksnes roller og rådgivning

Lærerne indtager en rolle, hvor grundskolen er målet – det centrale er vurderingerne af elevernes udvikling og test. Lærerne har også delvist en uformel rolle som uddannelsesvejledere. De har indgående kendskab til eleven, men vejleder også ud fra egne erfaringer med uddannelsessystemet.

Forældrenes oplevelser og vurderinger bliver også bragt på banen som beslutningsgrundlag for deres barn, den unge elev, der samtidig med at skulle håndtere disse forskellige relationer til nære og vigtige personer i sit liv, skal forsvare et spædt og måske ufærdigt ønske om en uddannelsesretning, som hverken lærere eller forældre støtter.

UU-vejlederens rolle er, ifølge 'Verden i væren og vorden', noget som nogle elever også kan blive forvirrede over, og hos nogle kan der opstå tvivl om, hvad det egentligt er, UU-vejlederen forventer af de unge.

Men de voksne kan også være i tvivl om selve systemet, og der er i 'Verden i væren og vorden' eksempler på forældre og undervisere, der er i tvivl om, hvor mange gange man fx kan starte på grundforløb, og som har meget fokus på, at det er vigtigt at vælge rigtigt første gang:

"Nu tager vi mange flere snakke og har selv mange overvejelser på Andreas' vegne. Jeg ved ikke om det er fremdriftsreformer og alt det her med, at de ikke kan vælge om, men jeg føler at det er blevet meget vigtigt at de vælger rigtigt første gang."

(mor til Andreas, Verden i væren og vorden)

I 8. klasse så jeg et program om kager, og så ville jeg være konditor. Jeg overvejede det, men mine forældre synes ikke, at jeg skulle gøre det.

Freja, 17 år. Drømmetidslinjer og perlevenner

Forældrenes holdning til erhvervsuddannelserne kommer også til udtryk hos Magnus, der går på en erhvervsuddannelse:

Magnus (eud) udtrykte også frustration over en dominerende forestilling blandt sine venners forældre, der troede, at: "(...) man ender på røven, hvis man tager en eud."

Magnus, eud. Valg for livet.

Forældrenes uddannelsesbaggrund har også indflydelse, når den unge skal vælge en ny ungdomsuddannelse efter en afbrudt: Unge fra et hjem, hvor den højeste gennemførte uddannelse er en professionsbachelor- eller universitetsuddannelse, har lavere sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse efter en afbrudt ungdomsuddannelse.

Familiestrukturens indflydelse på uddannelsesvalget

Unge, der gennem opvæksten i længere tid har boet sammen med én af deres forældre og dennes nye partner, har større sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse både efter folkeskolen og efter en afbrudt ungdomsuddannelse. De unge, der gennem opvæksten i længere tid har boet alene med deres mor, har derimod lavere sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse efter en afbrudt ungdomsuddannelse.

Bedsteforældres uddannelse betyder noget

Både bedsteforældre og forældre påvirker barnets uddannelsesvalg – forældrene har dog størst indflydelse. Det er især morens og bedstemødrenes uddannelsesvalg, der har betydning for, hvilken vej den unge vælger, når der sammenlignes med ufaglærte mødre og bedstemødre.

Desto længere forældre og bedsteforældre har været i uddannelsessystemet, desto lavere er sandsynligheden for, at den unge vælger en erhvervsuddannelse. Børn med faglærte forældre og faglært bedstemor vælger derimod oftere en erhvervsuddannelse. Dette tyder på en intergenerational fastholdelse i uddannelsesvalget.

Tre generationer

Andreas går på sosu-assistentuddannelsen, og han fremhæver sin mor, der er sygeplejerske, som inspirationskilde. Moren har det heller ikke fra fremmede, da hendes mor – Andreas' mormor også var sosu-assistent: "Jeg fører familietraditionen videre fuldstændig altså".

For Andreas har det ikke været et bevidst valg at ville føre familietraditionen videre, men morens fortællinger om sit arbejde kombineret med de evner og styrker, han selv viste sig at have inden for samme område, fik næsten automatisk peget ham i dén uddannelsesretning.

(Valg for livet)

Husstandsindkomst og offentlig forsørgelse har størst betydning i 7-9-årsalderen

I registeranalysen "Forældres, søskendes og klassekammeraters indflydelse på uddannelsesvalget", undersøgte vi, hvilken indflydelse husstandens indkomstgrundlag har på den unges valg af en erhvervsuddannelse: Desto højere lønindkomst i den unges barndomshjem, desto lavere er sandsynligheden for, at den unge vælger en erhvervsuddannelse. Indkomsten har dog ingen betydning for den unges valg af en erhvervsuddannelse efter en afbrudt ungdomsuddannelse.

Husstandens lønindkomst blev målt, når den unge henholdsvis var 7-9 år og 13-15 år gammel for at undersøge, om det er i selve uddannelsesvalgsituationen, at husstandens indkomst har betydning, eller om det er tidligere. Analysen fandt, at husstandens lønindkomst ved 7-9-årsalderen har større betydning for den unges fravalg af en erhvervsuddannelse, end husstandens indkomst, når den unge er 13-15-år. Samtidig viste analysen også, at størrelsen af offentlig forsørgelse, som husholdningen modtog, når den unge var mellem 7-9 år, betyder mere for tilvalget af en erhvervsuddannelse end størrelsen af offentlig forsørgelse i husstanden, når den unge var mellem 13-15 år.

4.2 Peer-effekten: Søskende og skolekammerater

Hey Bro- så skal vi ikke hænge sammen hver dag. Det har jeg slet ikke tænkt på. Det er fucked mand.

Tim, 9. klasse. Verden i væren og vorden.

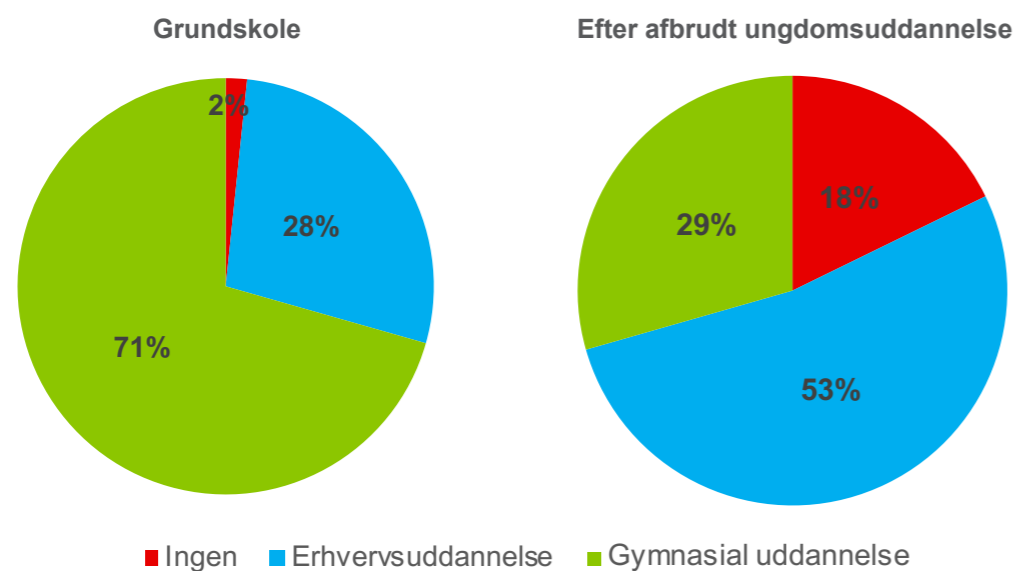
Unge der er del af en søskendeflok (referencegruppen er enebarn), har lavere sandsynlighed for at vælge en erhvervsuddannelse. Til gængæld har den unges placering i søskendeflokken betydning: Desto yngre medlem den unge er af søskendeflokken, desto højere er sandsynligheden for, at den unge vælger en erhvervsuddannelse.

Unge med ældre søskende, der har påbegyndt eller gennemført en erhvervsuddannelse, har større sandsynlighed for selv at vælge erhvervsuddannelserne efter grundskolen. Dette kan beskrives som peer-effekten, hvor den unges valg reflekterer majoritetens valg: Desto flere af den unges skolekammerater (eller søskende), der vælger en erhvervsuddannelse efter grundskolen, desto større er sandsynligheden for, at den unge selv vælger en erhvervsuddannelse efter folkeskolen, og også efter en afbrudt ungdomsuddannelse.

Peer-effekten og forbundne valg

Jo flere af den unges skolekammerater, der vælger en erhvervsuddannelse, jo større er sandsynligheden for, at den unge selv vælger en erhvervsuddannelse.

Figur 4: Valg af ungdomsuddannelse

Kilde: Egne beregninger på registerdata

I spørgeskemaundersøgelsen 'Mellem forventningens glæde og det svære valg', er venner og søskende den anden og tredje største kilde til inspiration i forhold til at vælge ungdomsuddannelse, men påvirker, ifølge de unge selv, ikke selve valget: 48 pct. af eleverne i 9. klasse svarer, at det slet ikke spiller en rolle, og 36 pct. svarer, at det i mindre grad har betydning. Det kan altså tyde på, at de unge finder inspiration og gør sig overvejelser på baggrund af samværet og samtalerne med deres venner, men at valget af en ungdomsuddannelse alligevel bliver anset som deres eget, individuelle valg. Et individuelt valg der, ifølge Kathrine nedenfor, alligevel er forbundet til de andres valg:

Stx er der, hvor de andre starter. Ingen ved, hvad de vil endnu. Htx og erhvervsuddannelser er meget specifikt.

Kathrine, 15 år. Drømmetidslinjer og perlevenner.

Som Malthe, der går i 10. klasse forklarer i næste kapitel, så er det at vælge en erhvervsuddannelse, når ingen andre vælger det, noget der tænkes over.

5 INTERESSE, IDENTITET & ROLLER

Jeg kan godt lide strøm, så jeg vil være elektriker. Og måske datatekniker bagefter. Også selvom jeg ikke kender andre, der vælger en erhvervsuddannelse.

Malte, 10. klasse. Drømmetidslinjer og perlevenner

5.1 Interesse og at være god til noget

Fremtidsdrømme og valg af uddannelse er ofte drevet af en stærk faglig interesse eller passion. Men det betyder også, at de unge kan opleve en frustration over at lade uddannelsesvalget styre af interesser; særligt unge med mange eller slet ingen interesser, var udfordrede af at lade interesser styre valget (Valg for livet). Dette er i tråd med tidligere undersøgelser (Juul & Pless 2015; Juul et al 2016), der viser, at den vigtigste faktor i uddannelsesvalget er, at fagene interesserer eleven. Interesse kan opstå mange steder, men blandt andet via tv, hvilket blev fremhævet af Sara og Amalie:

Jeg ville være dyrepasser i 0.-1. klasse. Men for ét år siden fandt jeg ud af, at jeg vil være jordemoder, fordi jeg så et program i fjernsynet om jordemødre.

Sara, 16 år. Drømmetidslinjer og perlevenner.

Da jeg var lille, ville jeg være ingeniør. Ligesom min onkel. Han er ingeniør. Men da jeg så blev lidt ældre, så begyndte jeg at se tv – CSI – og tænkte, at jeg ville være advokat. Der var jeg nok 15 år. Det vil jeg stadigvæk være.

Amalie, 16 år. Drømmetidslinjer og perlevenner

Interesse kan også hænge sammen med at være god til noget. Som Sandra, der går på den pædagogiske assistentuddannelse, forklarer nedenfor, så har det motiveret hende, at andre har fortalt hende, at hun er god til børn:

Jeg har flere gange oplevet, at andre har sagt, at jeg er god til at passe børn. En af mine folkeskolelærere opfordrede mig også til at gå efter at arbejde med børn.

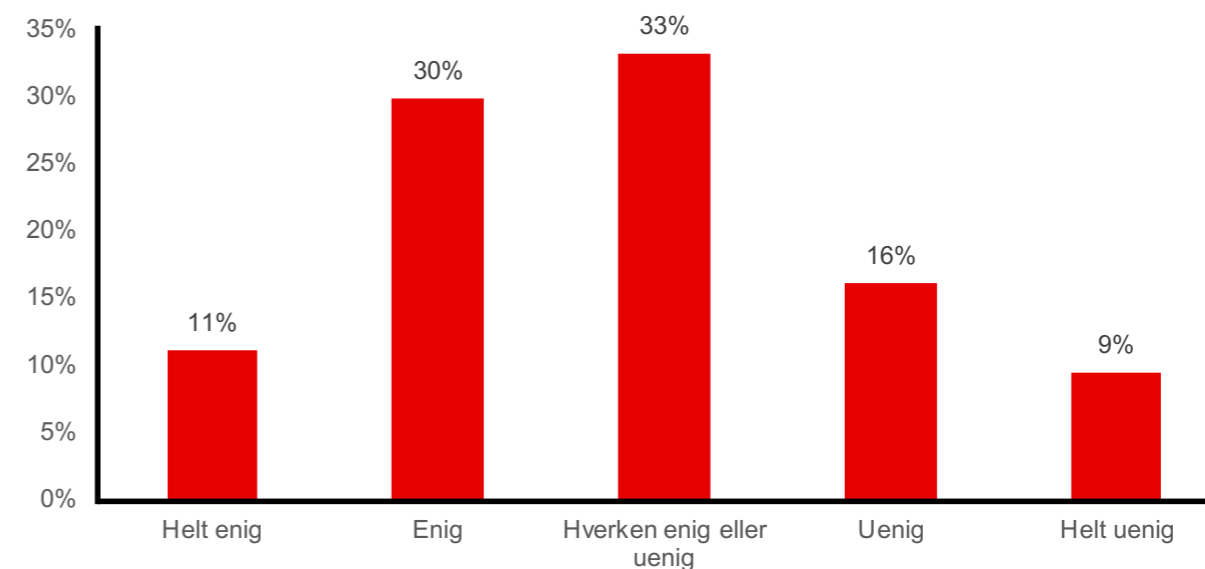
Sandra, den pædagogiske assistentuddannelse. Drømmetidslinjer og perlevenner.

For mange elever handler valget af en erhvervsfaglig uddannelse om at komme til at beskæftige sig med det, som interesserer dem mest, og som de er bedst til. Fortællingerne i 'Valg for livet' viste dog, at de unge ikke har fundet inspiration og interesse for erhvervsuddannelserne gennem grundskolen.

Udskolingen og praktiske fag

I Valg for livet., er det tydeligt, at praktiske fag ikke fylder meget – om noget – og at informanterne ikke har fundet inspiration til at vælge en erhvervsuddannelse gennem interesse skabt via de praktiske fag i grundskolen. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 62 pct. af de adspurgte unge, at de har haft mulighed for at vælge de praktiske fag som valgfag på deres skole, og det virker imidlertid ikke til, at der er noget i vejen med faciliteterne til de praktiske fag på de fleste af de skoler, hvor eleverne har haft mulighed for at vælge de praktiske fag som valgfag.

Figur 5: Hvis man ikke rigtigt ved, hvad man vil, er gymnasiet det bedste valg

Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. classes elever i hele landet. N = 2078. Figuren er baseret på spørgsmålet "Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Hvis man ikke rigtigt ved, hvad man vil, er gymnasiet det bedste valg".

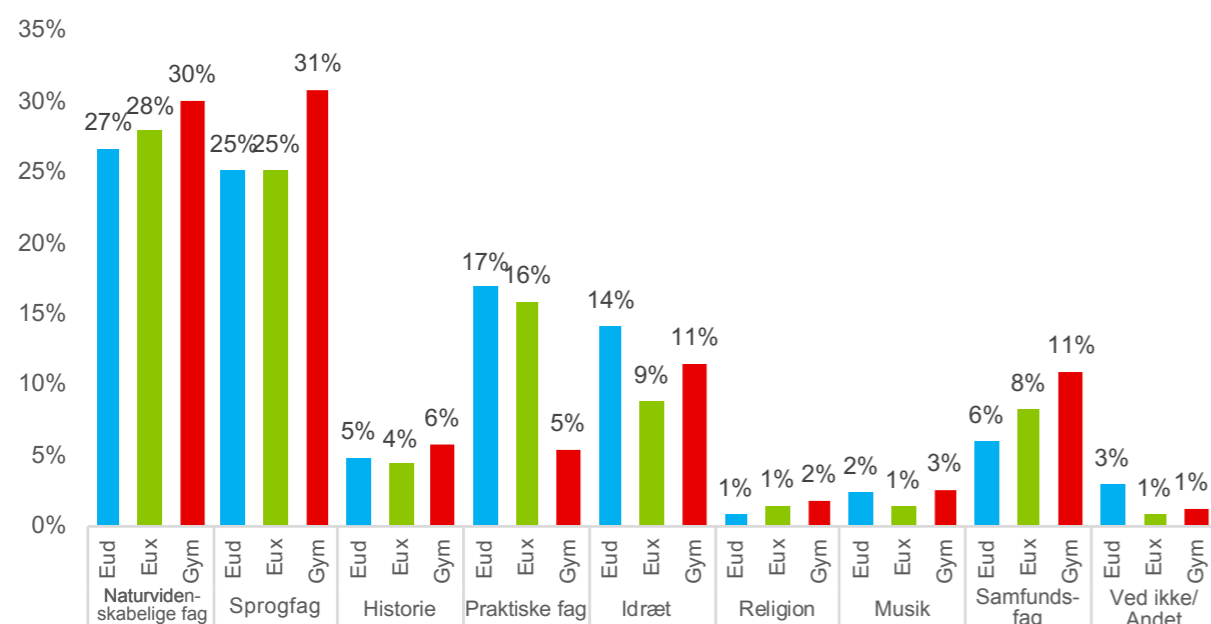
Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

Det er interessant, at 62 pct. af de unge har haft muligheden for at vælge praktiske valgfag, 59 pct. er tilfredse med lokalerne til håndværk og design, og alligevel fylder de praktiske fag ikke i fortællingerne i valg for livet. Til gengæld er de praktiske fag nogle elevers yndlingsfag, som næste afsnit uddyber.

Flere unge, der overvejer en eud, har praktiske yndlingsfag

På trods af tilfredsheden med de praktiske fags lokaler, viser DEAs spørgeskemaundersøgelse, at de praktiske fag i relativt få tilfælde er blandt elevernes tre yndlingsfag. Der er dog forskel eleverne imellem, når man holder deres yndlingsfag op mod deres forventede ungdomsuddannelsesvalg. Her viser det sig, at en større andel af de elever, som regner med at vælge eud eller eux, har et eller flere af de praktiske fag blandt deres yndlingsfag. Det gælder for henholdsvis 17 pct. og 16 pct. af de elever, som forventer at påbegynde henholdsvis eud eller eux, men kun fem pct. af de elever, som forventer at påbegynde en gymnasial uddannelse.

Figur 6: Yndlingsfag ud fra uddannelsesvalg

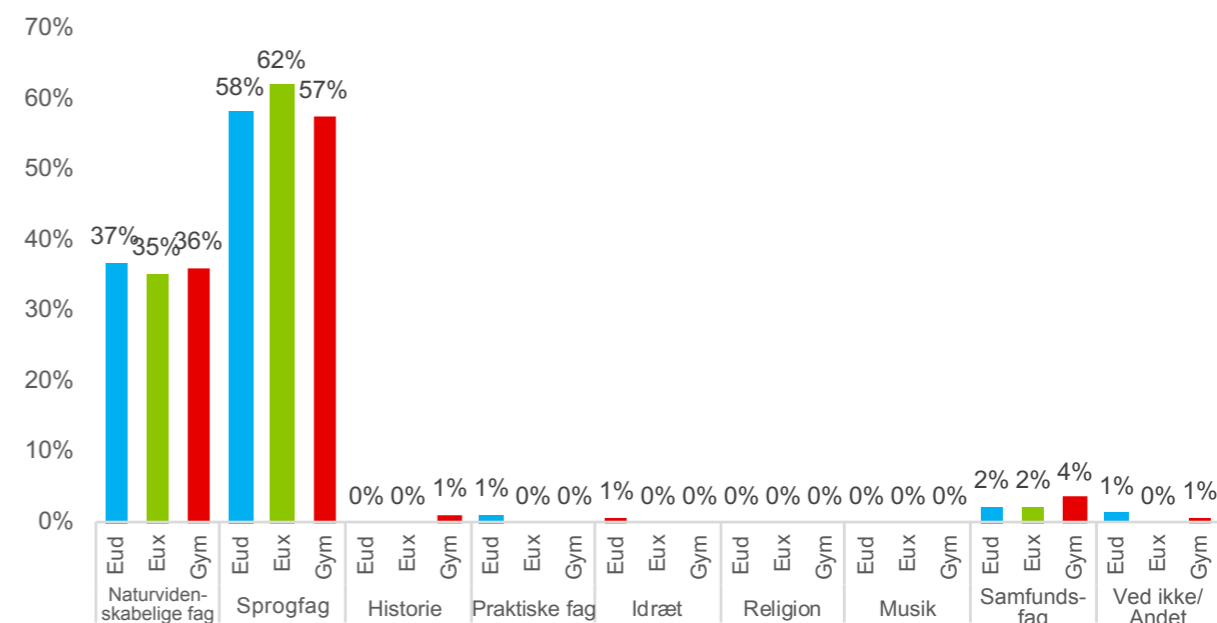
Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. klasses elever i hele landet. Antal afgivne svar = 6059. Figuren er baseret på spørgsmålene "Hvad regner du med at skulle efter 9. klasse?" eller "Hvad regner du med at skulle efter 10. klasse?" og "Hvad er dine 3 yndlingsfag i skolen? Vælg gerne op til 3 svar".

Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

I undersøgelsen spørges eleverne også til, hvilke tre fag det er vigtigst at være god til for at klare sig godt på en ungdomsuddannelse. Her er det tydeligt, at de unge betragter de naturvidenskabelige fag og sprogfagene som de vigtigste – uanset de unges forventede valg af ungdomsuddannelse.

Det er dog påfaldende, at kun én pct. af de elever, som regner med at påbegynde eud, svarer, at et eller flere af de praktiske fag er blandt de tre vigtigste for at klare sig godt på en ungdomsuddannelse. Ingen af de elever, som regner med at påbegynde eux eller en gymnasial uddannelse, anser de praktiske fag blandt de tre vigtigste.

Figur 7: Vigtigste fag ud fra uddannelsesvalg

Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. klasses elever i hele landet. Antal afgivne svar = 6061. Figuren er baseret på spørgsmålene "Hvad regner du med at skulle efter 9. klasse?" eller "Hvad regner du med at skulle efter 10. klasse?" og "Hvilke 3 fag er de vigtigste at være god til for at klare sig godt på ungdomsuddannelserne? Vælg gerne op til 3 svar".

Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

5.2 Identitet & roller

I både 'Valg for livet' og 'Drømmetidslinjer og perlevenner' var identitet og anerkendelse centrale parametre, når de unge forklarede om deres uddannelsesvalg. Identiteten kan fx være positionering som kommende studenter (Hetmar 2013), og et ønske om at gøre mere af det, man er god til. DEAs spørgeskemaundersøgelse viste, at en stor andel af eleverne i 9. klasse mener, at valget af uddannelse har betydning for ens identitet. Blot 19 pct. af de unge er helt uenige eller uenige i, at uddannelsesvalget har betydning for identiteten.

Unge valg af uddannelse skal ses i en bredere kontekst af identitetsudvikling og valg af identitetsmarkører; valget sker ud fra en reflektiv proces, hvor unge dels skaber en identitet som beslutningstager, dels overvejer og reflekterer over deres valg af identitet. Som Niklas, 10. klasse, i 'Valg for livet' forklarer (se citat på side 28), så har han ikke lyst til at ligne en på 50 år, når han er 27, og Andreas, sosu, mener, at valget af en erhvervsuddannelse skal forsvares, fordi valget af eud kan "udstråle, at jeg er ubegavet".

(...) jeg er ikke flov over at gå her, jeg vil gerne gå igennem byen med et stort flag, hvor der står sosu på, hellere end gerne. Men på en eller anden måde, så skal man lidt forsvare det, fordi, jeg vil også gerne... jeg gider ikke udstråle, at jeg er ubegavet. Det er hurtigt sådan "du er dum, han er klog", selvom jeg har det samme faglige niveau som mange af dem, der går på gymnasiet. Så det kan godt være lidt irriterende.

Andreas, sosu. Valg for livet

Unge roller og udvekslinger

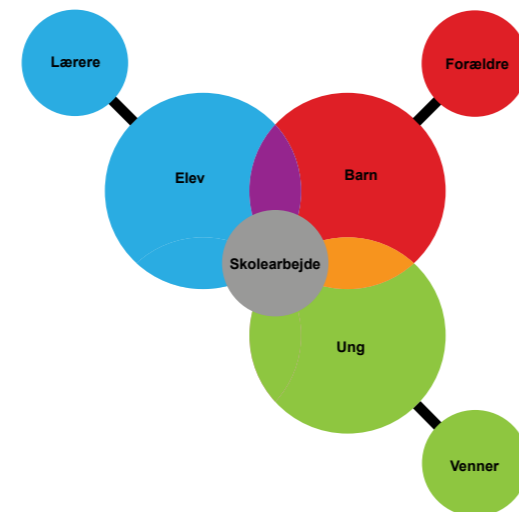
Unge har mange roller, og med roller kommer også udvekslinger. De er elever i skolen, hvor flid, opmærksomhed og lydighed veksles til karakterer, uddannelsesparathedsvurdering og vejledning hos læreren. Som børn udveksler de gode karakterer til anerkendelse, omsorg, frihed og weekendens fester hos deres forældre, og de er unge med andre unge, hvor der udveksles respekt, adgang til fester, 'likes' og sladder. At vælge en ungdomsuddannelse – eller 10. klasse – er en del af dette rollespil, og veksles forskelligt i de forskellige roller.

"Som vi tidligere så i eksemplet med karaktererne, så er de unge i høj grad orienteret mod at gøre deres forældre glade og stolte. Dette udvekslingsforhold med de ambivalente forhold mellem især afhængighed og frigørelse er helt centralt i uddannelsesvalget. Særligt når forældrene bliver de aktive pejlemærker, som der lyttes til qua deres erfaringer, autoritet og myndighed."

(Verden i væren og vorden)

Identitet: student, elev eller faglært

Hvor 'Verden i væren og vorden' og Valg for livet fandt, at nogle unge udstrækker og udskyder deres valg af ungdomsuddannelse, så finder Hetmar (2013), at et fællestræk for de fagligt og socialt velfungerende unge er, at valget af gymnasiet er en selvfølge, og at de unge positionerer sig som kommende studenter. For de fagligt og socialt middel-velfungerende elever hænger begrundelserne for valg af ungdomsuddannelse sammen med de muligheder, der er til rådighed, set i lyset af de unges evner og anbefalinger fra vejledere og lærere.

De muligheder for positionering og identitetsmarkører der er for de unge, der vælger en erhvervsuddannelse, er, ifølge Christian Helms Jørgensen (2016), en identitet som elev på erhvervsskolen og via praktikken adgang til deltagelse i et arbejdsfællesskab med andre fagpersoner og til en faglig arbejdsidentitet. Men det kan være svært at finde den identitet, når man som Monika ikke ved, hvad en erhvervsuddannelse går ud på:

(...) der [8.-9. klasse] får man sådan at vide, hvad man kan, inden for de forskellige linjer inden for en stx eller en hhx og htx, men man får ikke så meget at vide om, hvad man kan med en erhvervsuddannelse, eller hvor man kan tage en erhvervsuddannelse, eller hvad det overhovedet går ud på.

Monika, stx. Valg for livet

Set i dette lys er erhvervsuddannelserne udfordrede, fordi de ikke, i modsætning til gymnasiet, tilbyder en præcis og let-afkodelig identitet. Det kan der være forskellige årsager til, men den kvalitative empiri peger på uvidenhed om uddannelserne og fordomme om lav faglighed som nogle af parametrene.

Slackeren

Nogle unge identificerer sig som, og tilskriver andre en social rolle, de kalder 'slackeren'. Slackeren er karakteriseret ved en viden om opgavens krav, men at han/hun er så dygtig til at anvende de sociale og kulturelle spilleregler i skolen, at det er muligt at opnå et ønsket resultat med meget lidt indsats. Slackeren udskyder den egentlige arbejdsindsats – som det også ses i udskydelse af uddannelsesvalget. Tiden bruges i stedet på det, der anerkendes som betydningsfuldt i det sociale fællesskab i klassen lige nu – det der er 'hype'.

Spørgsmål: Jeg troede egentlig, at lektier handlede om at blive bedre til faget?

Jo, altså sådan tænkte man nok også i 7. og 8. ik'. Men altså nu, så slacker man ligesom bare lidt mere. Du ved lader lidt som om man har lavet tingene, og bare... Altså jeg har ligesom holdt mine karakterer og er steget lidt i et fag, så det er jo ikke så skidt. Så er mine forældre i hvert fald ikke på nakken af mig.

Jonas, 9. klasse. Verden i væren og vorden.

Slackeren præsenteres som en kulturel figur, der kan være med til at give en forståelse af de unges håndtering af overgangen fra 9. klasse og deres uddannelsesvalg. Slackeren er en særlig type person, en karakter som de unge tilskrev hinanden og sig selv på forskellige tidspunkter. Det er en person, der kommer igennem 9. klasse med mindst mulig faglig indsats, men som formår at opretholde sin sociale status ved at kende og bruge skolespillets (feltets) regler, og udskyde sin faglige indsats, mod at engagere sig i sine klassekammerater og de umiddelbare fornøjelser. (Verden i væren og vorden).

Begrebet 'at slacke' findes også i 'Valg for livet', hvor Birk, der går på gymnasiet, forklarer, at en erhvervsuddannelse er for dem, der har slacket (for meget) igennem grundskolen:

[En erhvervsuddannelse var for] (...) alle dem, der har slacket igennem folkeskolen.

Birk, stx. Verden i væren og vorden.

Det kan tyde på, at slacking er en balancegang – slackes der for meget, så 'ender' man på en erhvervsuddannelse, men slackes der præcist nok, så er alle mulighederne stadigvæk åbne. Det er også noget, nogle unge er klar over i 'Verden i væren og vorden', hvor de har følgende samtale og refleksion om at slacke og lære at gå i skole igen:

Dennis: "9. klasse er de (dem de fester med, der nu går på erhvervsskole og gymnasium) meget enige om bare er et slacker-år hvor der slet ikke rigtig bliver stillet nogen krav."

Benjamin: "Jeg tror alle herindefra får et kæmpe chok når de finder ud af hvordan det er i virkeligheden i gymnasiet"

Tim: "Min mor hun har sagt at jeg skal lære at gå i skole igen. Først så vidste jeg ikke rigtig hvad hun mente. Jeg går jo ligesom i skole, men altså det er måske rigtigt alligevel. Det der med at lave sine lektier og sådan noget, hvis jeg skal kunne klare mig på stx."

6 FORESTILLINGER, VIDEN OG FREMTIDEN

Hvad er det nu, eud er? Er det tømrer?

Emil, 10. klasse. Drømmetidslinjer og perlevenner.

Valget af ungdomsuddannelse er en identitetsmarkør, men også et valg, de unge undgår at forholde sig til og udskyder længst muligt (Verden i væren og vorden). Gymnasiet opleves som det sikre valg; en forlængelse af grundskolen, hvor niveauet er sværere. De unge mangler viden om erhvervsuddannelserne, og der er samtidig fordomme om erhvervsuddannelserne som uddannelser med lavt niveau, for unge, der har slasket for meget i grundskolen eller en holdning om, at erhvervsuddannelserne er meget specifikke – og det kan være svært at vælge noget meget præcist og specifikt, når man er ung og ikke ved, hvad man vil.

6.1 Fordomme og manglende viden om erhvervsuddannelserne

Fordomme, manglende viden om erhvervsuddannelserne og refleksioner over ikke at være gammel nok til at vælge profession for resten af livet gik igen i både 'Drømmetidslinjer og perlevenner' og 'Valg for livet'. De unge i den etnografiske perlepladeworkshop vidste generelt ikke særlig meget om eud og eux. Emil var ikke den eneste, der var i tvivl om, hvad en erhvervsuddannelse er – det var Julie også:

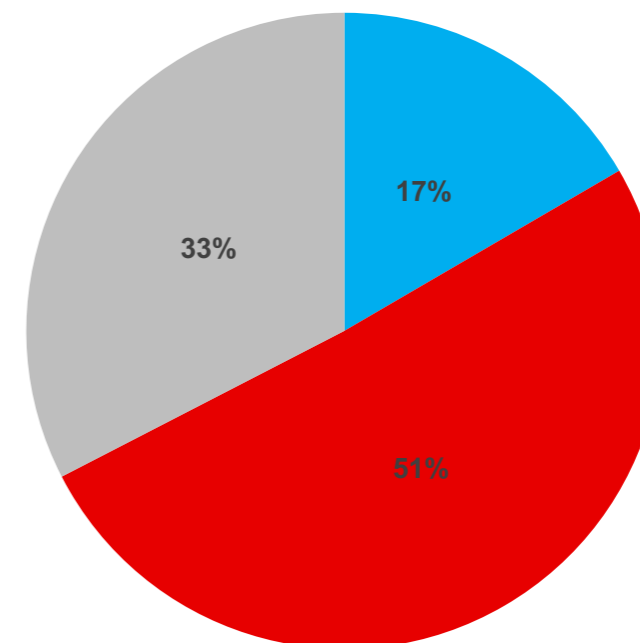
Er maler ikke en erhvervsuddannelse? Min kusine, hun er ikke så god sådan fagligt. Så hun er blevet maler.

Julie, 16 år. Drømmetidslinjer og perlevenner.

I DEAs spørgeskemaundersøgelse er eleverne i 9. klasse ligeledes blevet stillet over for en række udsagn vedrørende erhvervsuddannelserne. Her fremgår det, at næsten hver femte ung (17 pct.) tror, at det ikke er muligt at gennemføre en erhvervsuddannelse uden en praktikplads i en virksomhed. En tredjedel svarer, at de ikke ved det.

Det er imidlertid under halvdelen af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, som efterlyser mere viden om erhvervsuddannelserne. Kun 12 pct. af eleverne i 9. klasse svarer, at mere viden om erhvervsuddannelserne i høj grad kunne få dem til at vælge en erhvervsuddannelse. Til samme spørgsmål svarer mere end halvdelen af de unge, at mere information slet ikke (27 pct.) eller i mindre grad (28 pct.) vil få dem til at overveje at vælge en erhvervsuddannelse. Det indikerer, at de unge oplever, at de træffer valget af ungdomsuddannelse ud fra et tilstrækkeligt oplyst grundlag.

Figur 5: Hvis man ikke rigtigt ved, hvad man vil, er gymnasiet det bedste valg

Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. klasses elever i hele landet. N = 2078. Figuren er baseret på spørgsmålet "Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Hvis man ikke rigtigt ved, hvad man vil, er gymnasiet det bedste valg".

Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

Fordomme

Udover de unges (manglende) viden om erhvervsuddannelserne, hersker der også fordomme om uddannelserne, de jobs og det arbejdsmarked, de leder til, som kan have indflydelse på de unges valg. Som Niklas, der går i 10. klasse, forklarer her:

(...) fordi jeg har været med ude med min far, han er murer nogle gange og arbejde, og det vil jeg ikke fordi at, til den løn de får, der når de altså... min fars kammerat han er tømrer, han er 27, og han ligner en på 50. Han har allerede slidt sig selv så meget ned, at han ligner en på 50. Så det... jeg synes det er lidt forkert og så sige "det kan godt være de er erhvervsarbejdere, men de får ikke den voldsomme løn" – kun hvis de brokker sig selvfølgelig.

Niklas, 10. klasse. Valg for livet.

Fortællingen om valget bliver i højere grad knyttet til overvejelser, der strækker sig længere ud i fremtiden, og relateres til karrieredrømme. Drømmene er endnu ikke på plads, og at vælge en erhvervsuddannelse virker som en afslutning på det man kan blive:

Når jeg tænker, hvad jeg gerne vil i fremtiden, så vil jeg hellere have flere døre åbne ved at tage en gymnasial uddannelse end ved for eksempel at tage en tømreruddannelse eller murer, fordi så ved jeg ligesom, hvor jeg skal hen af. Så måske var det fordi, jeg var lidt ubestemt.

Emil, stx. Valg for livet.

Forestillingen om, at gymnasiet åbner døre, og en refleksion over ikke at være gammel nok til at vælge "fag for livet" gør sig gældende for både de elever, som allerede følger en gymnasial uddannelse og dem, der har valgt eller planlægger at vælge det. At holde alle muligheder åbne, og udskyde et valg af bestemt faglig retning, er et afgørende element for uddannelsesvalget.

6.2 Gymnasiet: Mere af det samme

Gymnasiet betragtes som en 'naturlig' forlængelse af skolen, og mange ser gymnasiet som 'mere af det samme, men bare sværere'. Gymnasiet repræsenterer velkendte og trygge former, erhvervsuddannelserne som et brud med 'skolen'. Det indebærer fx en anderledes hverdag med "andre erfaringsmæssige, personlige, faglige og sociale aspekter, der kan være vanskelige at forestille sig på forhånd". (Verden i væren og vorden). Men der er også en refleksion over gerne at ville lære mere:

Det er for tidligt som 15- eller 16-årig at stoppe med at lære om almene ting. Jeg vil gerne vide, hvorfor vi hælder salt på vejene om vinteren. Det gør man jo på det almene gymnasie. Der får man almen viden.

Frederikke, 17 år. Drømmetidslinjer og perlevenner.

En af de mest markante forestillinger i relation til valget af en gymnasial uddannelse er, at det for de unge repræsenterer "det sikre valg"; en antagelse om, at den gymnasiale vej er den, der sikrer flest muligheder i fremtiden:

Jeg valgte gymnasiet, fordi at jeg netop ikke ved, hvad jeg vil, når jeg så er færdig med gymnasiet, og så er det sådan lidt ... så er der mange muligheder, nu når jeg har valgt en stx.

Signe, stx. Valg for livet.

De unge orienterer sig mod det der er meningsfuldt, velkendt og som de ved hvordan de skal navigere i. Samtidig er der også en vis form for refleksion over ikke at være valgparat:

(...) prøv at tænke sig, at vi var, hvad er man, når man går i 9. klasse, 15 år gamle? Og skal vælge hvilken uddannelse, der ligesom skal have betydning for resten af ens liv, det var helt vildt at tænke på, vi følte overhovedet ikke, at vi var gamle nok til at træffe den beslutning.

Sofia, hhx. 'Valg for livet.

I flere af fortællingerne i Valg for livet. bliver det tydeligt, at valget for de elever, der vælger en gymnasial uddannelse, i højere grad handler om hvilket gymnasium og studieretning de skal vælge, og ikke hvilken type ungdomsuddannelse.

6.3 Valgudskydelse: Fremtiden er på fredag

Udskydelsen af et valg er også et valg. Et valg om at forblive ung lidt endnu, om at være til stede, få (mere) erfaring, blive (mere) moden og blive (mere) sikker. Valget af 10. klasse, og i nogle tilfælde også valget af gymnasiet, kan forstås som udskydelser af et uddannelsesvalg. Det er dog stadig et valg, og kan ses som 'slackerens' måde at håndtere den institutionelle indskrænkelse af de unges frirum til at afprøve og forme deres identitet, som det langvarige og forpligtende uddannelsesvalg repræsenterer. De skal ikke nå noget, som Bjørn nedenfor forklarer:

Portugisiske unge udskyder også

At unge vælger brede uddannelsesveje, som fx det almene gymnasium, og i mange tilfælde gerne vil udskyde det endelige og forpligtende valg så længe som muligt, findes også i et studie af portugisiske unge. Studiet finder, at de unges uddannelsesvalg baseres på en forestilling om fremtiden, hvor de unges tidligere erfaringer og resultater, uddannelsessystemets videre muligheder samt en grad af selverkendelse medtænkes.

(Vieira et al. 2013)

Bjørn: "Jens prøv lige at hør her. Jeg er helt uenig med Line (kæresten, der står ved siden af). Hun siger 10. klasse er spild af tid, og man bare skal hurtigt gennem gymnasiet og videre, så man kan komme ud og tjene penge. Jeg er ligeglad. Jeg vil bare have det sjovt. Møde en masse nye mennesker. Jeg skal ikke nå noget"

(Verden i væren og vorden)

At fremtiden er en udefinerbar og uhåndgribelig størrelse, beskrives i 'Verden i væren og vorden' således:

Det blev tydeligt, da jeg under nogle interviewøvelser tidligt i feltarbejdet bad informanterne om at kortlægge og fortælle om de steder, de er sammen med andre unge online og offline nu og i fremtiden. Mens det var let for informanterne at udpege de nuværende samværssteder, blev det mere uklart når det drejede sig om fremtiden. Et opklarende spørgsmål fra en informant lød således: Fremtiden – altså mener du på fredag?

(Verden i væren og vorden)

De unges uklare forhold til fremtiden ses også i, at de ikke vælger uddannelse efter løn og jobsikkerhed. I analysen "Afkast og risiko" vises, at de unge er upåvirkede af afkast (løn) og risiko (arbejdsmarkedssituationen) i deres uddannelsesvalg.

Valgudskydelse: Et moratorium – en tilvalgt pause

Moratorium er en pause; en udsættelse, der giver rum til refleksion og test, inden der skal træffes vigtige beslutninger. De unges valgudskydelse kan betragtes som et selv- og tilvalgt moratorium. Nogle unges vej gennem uddannelsessystemet er præget af omvalg og sidespring, og en af årsagerne kan være, at ungdommen er blevet længere: Børn bliver tidligere unge – og de unge senere bliver voksne. (Jørgensen 2009).

Det hele bliver bare guided op til ens fremtid, hvad for et job skal du have, og det kan man bare ikke, det synes jeg bare ikke man kan vide så tidligt. (...) Også fordi, det er jo 9. klasse, altså hvad, 16 år? Der er det altså heller ikke sådan... så skal man lige vælge 'nå, hvad vil jeg resten af mit liv?', det er alligevel lidt en stor beslutning.

Signe, stx. Valg for livet.

Det kan betyde, at forpligtelserne til at skulle tage den rigtige uddannelse, gennemføre den hurtigt og tage stilling til det allerede fra 8. klasse, kan tolkes som en indskrænkning af det, den tysk-amerikanske psykoterapeut Erik H. Erikson har kaldt det psykosociale moratorium (1968). De unges respons på det, der føles som et indskrænket moratorium, er at skabe det selv – fx ved at vælge 10. klasse, udskyde uddannelsesvalget eller undgå aktivt at tage stilling ved at fortsætte i mere af det samme – gymnasiet. Som Signe, der har valgt stx, beskriver nedenfor – så er det svært at vide, hvad man egentligt vil resten af livet:

7 VALG & VEJLEDNING

Jamen mor jeg ved jo ikke engang hvad det er jeg skal spørge [repræsentanten for sosu-uddannelsen på uddannelsesmessen] om. Der er så meget og jeg ved ikke hvad jeg skal vide. Jeg ved ikke engang om det er det. Der er så meget andet også.

Tanja, 9. klasse. Verden i væren og vorden.

De unges valgprocesser er komplekse og paradoksale. Komplekse, fordi det præsenteres som et lineært valg (først en ungdomsuddannelse, så en videregående uddannelse), i et samfund, der konstant er i uforudsigelig forandring. Paradoksalt, fordi valget er spændt ud mellem subjektive og samfundsmæssige interesser, der ikke altid peger i samme retning. Samtidig er der også helt lavpraktiske udfordringer – som Tanja ovenfor, der tror, hun gerne vil være sosu-assistent, men ikke har nogen idé om, hvad hun skal spørge repræsentanterne om på uddannelsesmessen.

7.1 Vejledningsaktiviteternes betydning

Vejledningsaktiviteter er vigtige redskaber, når de unge skal gøres valgparate. "Hands on"-aktiviteter, der giver indblik i hverdagen og kravene på et uddannelsessted eller en mulig arbejdsplads, er særligt brugbare i forhold til afklaring af uddannelsesvalget (Pless & Juul 2015; Pless et al. 2016). Det er også værd at notere, at eleverne i 9. og 10. klasse peger på "DM i Skills" som den vejledningsaktivitet, der har givet det mindste udbytte (EVA 2016a, Unges uddannelsesvalg).

I 'Verden i væren og vorden' blev Tanja "grundforvirret" som en konsekvens af et besøg på en uddannelsesmesse. Hun var i tvivl om, hvilke spørgsmål hun skulle stille repræsentanterne på messen og var klar over, at hun ikke vidste, hvad hun havde brug for at vide. På samme tid var uddannelsesmessen fyldt med informationsmateriale (op mod 2,6 kg kunne der indsamles), og det peger på, at der ikke er sammenhæng mellem den information der udbydes og den information (om information) der efterspørges.

Af de 40 interviews fremgår den dominerende beskrivelse af oplevelsen med UU-vejlederen, at vedkommende udøver vejledning på klasseniveau, og fortæller overordnet om de forskellige uddannelsesmuligheder, der er efter grundskolen. I de fleste fortællinger beskrives dog et hovedfokus på de gymnasiale uddannelsesveje i klassevejledningssituationen, hvor flere af de unge beretter, at erhvervsuddannelserne tildes meget begrænset opmærksomhed.

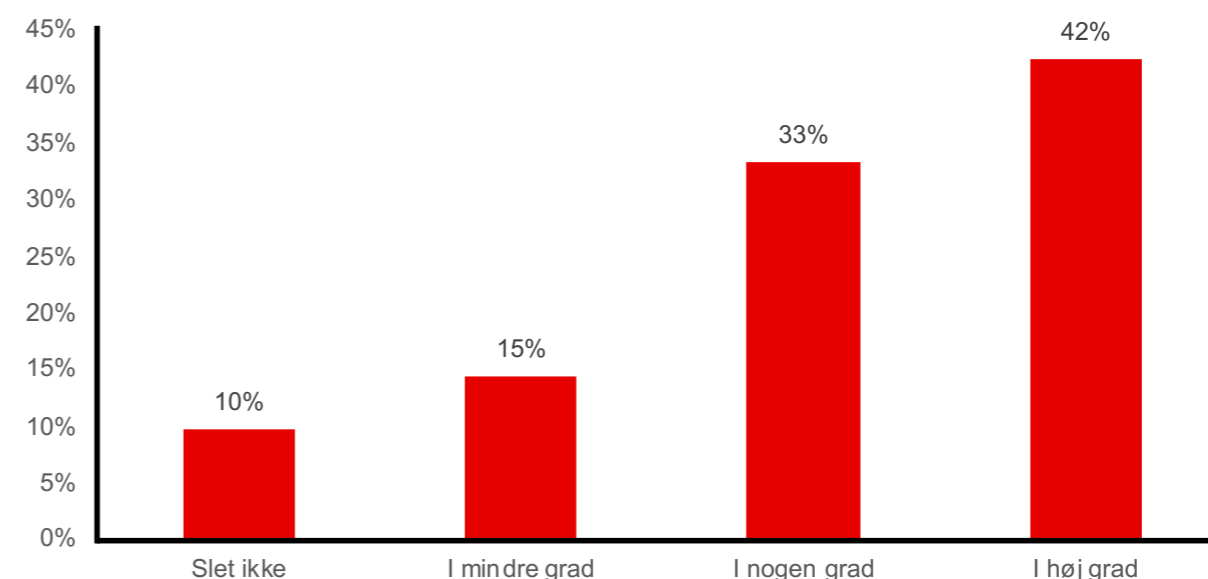
(Valg for livet)

Åbent hus-arrangementer

I Valg for livet, fylder brobygningsaktiviteter som besøg på ungdomsuddannelserne og åbent hus-arrangementer ikke meget i de unges fortællinger, men virker mere som en af- eller bekræftelse af et uddannelsesvalg, der truffet tidligere.

Men en kvantitativ undersøgelse med mere end 40.000 besvarelser blandt udskolings elever har peget på, at åbent hus-arrangementer og erhvervspraktik er de aktiviteter, der hjælper de unge mest (EVA 2016a, Unges uddannelsesvalg). I DEAs spørgeskemaundersøgelse fremgår det, at 86 pct. af eleverne har været på et brobygningsforløb på en ungdomsuddannelse, og hver femte af disse (21 pct.) svarer, at forløbet i høj grad hjalp dem med at vælge ungdomsuddannelse. Knap halvdelen (44 pct.) svarer, at brobygningsforløbet i nogen grad har hjulpet dem med at vælge ungdomsuddannelse.

Figur 9: At mine forældre støtter mit uddannelsesvalg

Note: Beregningerne er baseret på surveybesvarelser fra 9. klasses elever i hele landet. N = 2077. Figuren er baseret på spørgsmålet "I hvor høj grad har følgende betydning for dit valg af uddannelse? At mine forældre støtter mit uddannelsesvalg".

Kilde: Baseret på beregninger på egne surveydata.

Konklusionerne om brobygning er derfor modstridende; i Valg for livet. blev det indikeret, at forløbene primært af- eller bekræfter de unges allerede trukne valg, i EVAs undersøgelse peges der på, at åbent hus og erhvervspraktik virker bedst og i spørgeskemaundersøgelsen svarer 65 pct., at brobygning i nogen eller høj grad har hjulpet med uddannelsesvalget.

Erhvervspraktik virker

I Valg for livet. er praktik er også noget, de fleste af eleverne har prøvet på et tidspunkt – nogle har været det flere gange. Der er meget forskellige oplevelser af, hvor gavnlig praktikken har været i relation til at kunne bidrage til uddannelsesvalgsprocessen. Men uanset om praktikken har været god eller dårlig, fortæller de unge, at den har givet et indblik i den specifikke profession, hvilket har været afklarende for dem. For de fleste af de interviewede gælder det, at de gerne ville have haft mere praktik i løbet af deres grundskoletid, eller på anden vis have haft mulighed for at prøve flere forskellige uddannelser og professioner af, inden de skulle træffe deres beslutning. I 'Verden i væren og vorden' beskrives præsentationen af de afsluttede praktikforløb som en af de timer med størst fokus og deltagelse i klassen:

"Efter praktikugernes afslutning, bliver der i en dobbelttime holdt oplæg fra eleverne, der har været afsted. VVS'er, tømrere, frisører, fotograf, i militæret, i indspilningsstudier, som skolelærer, antropolog og som lastbilchauffører. Med stor entusiasme blev der vist powerpoints med billeder, og der blev berettet og reflekteret. [...] Peter spørger ind til og får forklaret om uddannelsesveje, drømme og planer for fremtiden. Det er en af de timer jeg har deltaget i, hvor jeg har oplevet størst fokus og deltagelse fra alle i klassen."

(Verden i væren og vorden)

28 pct. af de unge vakler mellem eud og gymnasiet i 8. klasse

I 8. klasse ønsker 17 pct. af eleverne at starte på en eud, mens 49 pct. ønsker en gymnasial uddannelse og 28 pct. overvejer begge dele. Andelen af unge, der overvejer begge dele, er steget med syv procentpoint siden 2015.

(Undervisningsministeriet 2016, Unge valg af ungdomsuddannelse).

UU-vejlederens rolle og læreren som uformel vejleder

Vejlederens rolle er for nogle diffus, og der kan være tvivl om, hvad der udveksles i vejledningssituationen med UU-vejlederen. I Valg for livet. er der også meget forskellige oplevelser af vejledningen: nogle positive, andre mindre positive, og hvor nogle får gode resultater af gruppevejledning, er dette ikke nødvendigvis tilfældet for andre. Der ses dog en tendens til, at en vejleder, der kender den enkelte elevs styrker og svagheder, interesser og personlighed, ifølge de unge selv, giver den bedste vejledning. Det flytter fokus over på læreren, som en uformel uddannelsesvejleder.

Brug af ug.dk

Sander (hxx) var en af dem, der beskrev, hvordan han havde brugt uddannelsesguiden, efter hans UU-vejleder introducerede den til ham i 8. klasse: "Hver gang, der har været en uddannelse eller et job, som har haft noget interesse, så er jeg altid gået derind [på ug.dk], og så ligesom undersøgt, okay med den her uddannelse, så kan jeg blive det og det (...)"

(Valg for livet)

(...) min lærer vidste ligesom, hvad jeg kunne, hun havde et overblik over mine karakterer, og ligesom, hvad hun synes, jeg kunne finde ud af rimelig godt og også havde et blik af, hvordan jeg var som person og sådan noget, hvad hun tror, der ville være godt til mig.

Lukas, eud. Valg for livet.

Læreren kender eleven, der er ikke tvivl om rollefordelingen og læreren er ofte mere tilgængelig end UU-vejlederen. Læreren er derfor, sammen med forældrene, den vigtigste uformelle vejleder.

8 LITTERATUR

AE (2016). Danmark kommer til at mangle faglærte.

https://www.ae.dk/files/dokumenter/publikation/ae_ubalancer.pdf

CEFU (2007). Unge, ulighed og uddannelse.

http://www.cefu.dk/media/38944/ungdomsforskning02_07_uddannelse.pdf

DA (2016). Mangel på faglærte.

<http://www.agenda.dk/2016/04/mangel-paa-faglaerte/>

DEA (2016): Generation Next – Viden og inspiration til arbejdet med Generation Nexts læring og motivation på uddannelserne og i arbejdslivet. København: DEA

Erikson, Erik H (1968): "Identity, Youth and Crisis". Norton, New York.

EVA (2013). Unge: Erhvervsuddannelserne er det svære valg.

<https://www.eva.dk/presse/pressemeddelelser/2013/unge-erhvervsuddannelserne-er-det-svaere-valg>

EVA (2016a): UU-centrenes vejledning – brugerundersøgelse blandt 9. klasse, 10. klasse og specialklasser. København: Danmarks Evalueringsinstitut (EVA)

Hetmar, V. (2013): Unges valg og fravalg i ungdomsuddannelserne – kvalitativt perspektiveret. København: Rockwoolfondens forskningsenhed og Odense: Syddansk Universitetsforlag

Hutters, C. (2004). Mellem lyst og nødvendighed – en analyse af unges valg af videregående uddannelse. Roskilde: Roskilde Universitet

Juul, T. M. & Pless, M. (2015): Unges uddannelsesvalg i tal – Midtvejsrapport i forsøgs- og udviklingsprojektet "Fremtidens Valg og Vejledning". København: Center for Ungdomsforskning

Juul, T. M., Pless, M. & Katznelson, N. (2016): Uddannelsesvalg, vejledning og karrierelæring i et ungeperspektiv. København: Center for Ungdomsforskning

Jørgensen, Christian Helms (2009): "Fra uddannelse til arbejde". I: Tidsskrift for Arbejdsliv, 11. årg. nr. 1.

Jørgensen, C. H. (2016): Det gode læringsmiljø i praktikken. København: Landsorganisationen i Danmark

Pless, M. (2009). Udsatte unge på vej i Uddannelsessystemet.

<http://www.cefu.dk/emner/forskning-publikationer/alle-publikationer/udsatte-unge-paa-vej-i-uddannelsessystemet-phdafhandling.aspx>

Pless, M. & Katznelson, N. (2006): Unge ét år efter niende klasse – anden delrapport om uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde. København: Center for Ungdomsforskning

Praxis (2013), udgivet af Danske Erhvervsskoler og Gymnasier. Mor er den bedste studievejleder.

<http://deg.dk/aktuelt/nyhedsbreve-de/praxis-mor-er-den-bedste-studievejleder/mor-er-den-bedste-studievejleder/>

Undervisningsministeriet (2016). Statistik over tilmelding til ungdomsuddannelserne 2016 for 9. og 10. klasse.

[http://www.uvm.dk/Service/Statistik/Statistik-om-folkeskolen-og-frie-skoler/Statistik-om-elever-i-folkeskolen-og-frie-skoler/Statistik-over-tilmelding-til-ungdomsuddannelserne-for-9.-d.-og-10.-d.-klasse-\(FTU\)](http://www.uvm.dk/Service/Statistik/Statistik-om-folkeskolen-og-frie-skoler/Statistik-om-elever-i-folkeskolen-og-frie-skoler/Statistik-over-tilmelding-til-ungdomsuddannelserne-for-9.-d.-og-10.-d.-klasse-(FTU))

Vieira, M. M., Pappámikail, L. and Resende, J. (2013), Forced to deal with the future: uncertainty and risk in vocational choices among Portuguese secondary school students. Sociol Rev, 61: 745–768